

2 Kolin

Pol-qa pepa qambo-menas, Klisten bawan ezoqam-te, ndigu Kolin taon-te giyagam

Megeat Manqat-qase

Nqanek pepa, Pol nqawa, Kolin taon Klisten bawan ezoqam-té genø-peawám.

Ta pepa-te ndøgo, Pol bugukhokhof gezø-khofotav, ndego gèzøponqóm. Yaq taqa zita-te, ndego Taitus ndøkhofotáv, ti-te. Ndego tiqa yage matev, tèabete-qeiví, yaq teqavan, Pol tiqa yaq-te emanqat bembøē-votot. Yaq Taitus geqavan, ndego emanqat, āv gembøe-votót nqægo: Kolin Klisten ezoqam, Pol-qa manqat møndø-ndapém, neka tiqa manqa-zapazapa-te vøndō-qambuz. Geté ezoqa nøme, Pol-qa manqat, gèsanqawém, neka ndigu poeveáv, Pol tigi Klisten megeat ezoqam tezøgoat. Ndigu āv gini-manqatám nqægo: Pol ndego unimanqatin Keliso-ge u-aném mbá. Yaq ndakin nqanek pepa mokho-te, Pol møndæzømás, av nqægo, ndego unimanqatin Keliso-gé u-aném. Neka manqat nøme gepeawam, nqánek: Moni ndigu, Klisten gigiap-av ezoqam nonqo gipisam, ta pisam matev ndøgo, ùni betekhóuím. Yaq kopømbaqapé, ti-te ndigu tikhofosam.

¹ No Pól, nqanek pepa nqæpeaomit. No Keliso Yesu-gé u-aném. Ndøgo Mbumbukiam-qá poév. Nqanek pepa nigi Klisten nøfu Timotí namba niti-peaomít.

Zo-té qeítø-peaomít, zo Mbumbukiam-gi Klísten bawan ezoqam, nandav Kolin taon-te ndozoyage, neka zo Mbumbukiam-gi ezoqa ate ndøzøte:go, Akaya plovins-te nandozo-yageap.

² Mbumbukiam, nigi Tat, neka Yesu Keliso, nigi Evezøza, tíqa kuku matev neka sambí matev, ndøgoát, zo-te.

Pol-qa ike manqat Mbumbukiam-te, teqa tøke-qa yaq-te

³ Ni Mbumbukiam-qa iz, zí-eqatát, ndego nigi Evezøza Yesu Keliso-ge Eve, ndego tanakh møqæ Tat, te mokho-te ni kha oskia ndinimbi-føgakhát.

⁴ Gekha viniv ndøgo, tønifakhanumat, ndego ndøni-tøkeát, ni kha vønimbí-føgakhát. Yaq ta kha føgakh matev mokho-te ndøgo, Mbumbukiam ni ndini-etoam, ni kopømbaqapé, ezoqa nøme zizø-tøkeát, viniv matev tøzø-fakhanumat, yaq até ndigú-a, kha vøzø-føgakhát.

⁵ Keliso matev føgøføgakh kandambá ge-upøgim. Yaq ndakin até ní-a, matev føgøføgakh kandambá nqazi-upøgim, av ndego ge:-upøgim. Geté te mokho-te, ni tøke kandambá nqazi-ndape, ni kha ndinimbi-føgākhát.

⁶ Ni matev føgøføgakh nqei-upøgim, ndøgo zoqá tøke nonqó neka khandi ndape nonqó. Geté Mbumbukiam ndinitøke, neka niqa kha ndæføgakhát, yaq ndøgo até zó-a, ndøzøtøké, neka zo kha vøzømbé-føgākh. Yaq zo kopømbaqapé, bazaføgakh-us zówaniapát, matev føgøføgakh tøzø-fakhanumat, av ni nqanimbi-fakhanam.

⁷ Yaq nakémbá, ni zoqa yaq-te, Mbumbukiam-te mbá qeitótaná. Zapa ndógo, ni mòtinótén, zo matev fògòfògakh ndozo-upògim, av ni nqati-upògim, zo até Mbumbukiam-qá tóké-a, ndòzò-ndāpē, av ni nqati-ndape, neka zoqa kha vòzòfògakh.

⁸ Nòfuap. Ni zo zòtezat-qa nizògó, av nqægo: Ni Esia plovins-te ndògo, matev fògòfògakh kandambá qani-fakhanumam. Khàpumu-khouwév. Ni amba niti-eqaném. Yaq ni qeimatavupam, ndèipakhaén.

⁹ Unimanqatín. Matev bugug āv qambøekewagám nqægo: Ni avønín nìpakhaén. Geté ndògo tònimbi-fakhán ndògo: Ni ambá av nqægo, nikeza kha-tē qeitótaná, geté Mbumbukiam-te mbá qabatio-taná, ndego ezoqa løvòte-te ndekhandi:zat.

¹⁰ Ndegò ni mòndøni-tóké neka vòkhandi:n, løvòte avønín-te qeigoam. Até megemege-té-a, Mbumbukiam giní-tòkeát, ni vòkhandi:ntát. Ni te-te mbá qeitótaná. Ndegò ni nqawa ndøkhandi:ntát.

¹¹ Até zó-a, zo niqa yaq-te ndòzòte-guligulim, zo zòni-tòkeé. Yaq zo ezoqa nòme kopoav, niqa yaq-te tòzòte-guligulimat, yaq ezoqa kopoáv, Mbumbukiam ike manqat mbómanqatát, ni zapaya, ta matev ate ndægo-qa yaq-te, Mbumbukiam ní gini-tòkeam.

Pol gekha zapā, Kolin taon-te okhoeav qagoam

¹² Ni nqáneq qati-khambuváp: Ni mòtinótén, matev nqanek manqei-qape-te nqeimatanam,

neka zo mokho-te v̄oi-mat̄onumam, nd̄ogo ndaf̄oyambá neka mbomambá, ate av-té, av Mbumbukiam nd̄omb̄øe-poev. Ni matev ambá av nq̄ægo, manq̄ei-qape-qā matavap loloakh-tē qeit̄-matanām. Geté ni Mbumbukiam-qá kuku matev-té qeit̄-matanām.

¹³⁻¹⁴ Manq̄at nd̄ogo, ni nq̄eipeawam, ndaf̄oyamba-qapé. Zo kop̄ømbaqapé, mokho tozombo-ndapem. Ta mokho-te nd̄øgu, mokho manq̄at n̄øme mbaín. Zo niqa manq̄at n̄øme-qa mokho, m̄òzondapém. Yaq no tototaná nd̄ogo: Vaev-te, zo mokho ate nd̄ægo uni zomb̄é-ndapém. Yaq nigi Evez̄øza Yesu-qa Kh̄øuwa Kandambaqape-te, até zó-a, kop̄ømbaqapé, niqa yaq-te z̄óté-khambuv̄ómém, ate av-té, ni zoqa yaq-te nq̄ati-khambuvap.

¹⁵⁻¹⁶ No q̄æmatavupam, zo khanakhanákh ato-zogó, noqa yaq-te. Yaq no āv qatep̄otám nq̄ægo: No Masedonia plovins-te t̄ænav, no bugukhokhof, ambá zo-té qat̄ondo-navín. Yaq nango t̄øt̄øndo-qavanin, zo nq̄awa v̄øez̄ømetin. Yaq av nq̄ægo, no zo namba tizi:gonin, ambá gen̄ø-menasín, neka zo khanakhanákh n̄øme voz̄ō-ndapemín. Yaq no amba Zudia manq̄ei-te t̄æmatin, zo ambá zon̄ø-t̄økemín.

¹⁷ Ge zó, ndozo-matavap? No matavap s̄æ-enendtatun? Neka no q̄æp̄øoain, no manq̄ei-qape-qá matev-té qat̄ó-p̄øgeapatun? Neka no khokhó s̄æmanq̄atatun, av nq̄ægo, no matev n̄øgō, gete matev n̄øgoāk? Av taoká.

¹⁸ Mbumbukiam, ndego unimanq̄atín. Ndego

møndæ-otév, ni ambá av nqægo, manqat khokhō seizø-manqatatūn, getē matev vini nimatønumatūn.

¹⁹ Até Yesu Kelisó-a, ndego Mbumbukiam-ge Yo, teqa yaq-te Sailes neka Timoti neka no qati-zømesimam, ndego ambá av nqægo, manqat khokhō sege-manqatām, yaq matavap gè-enendtām. Av taoká. Geté matev ndøgo, ndego ge-einin, tego, ndego ùnime:-gonín.

²⁰ Gekha manqa mbusa kopoav-qapē ndøgo, Mbumbukiam ge-aumat, Yesu møndø-unimanqatintát. Matev møndø-matønumám. Yaq nakémbá, ni te mokho-te, āv qazi-manqaté nqægo, “Amén. Nqanek manqat unimanqatín,” neka Mbumbukiam-qa iz bembøē-eqawat.

²¹ Zo neka ni, bazaføgakh Mbumbukiam ni-etøomít, niqa unimanqatin-te Keliso-te bazaføgakh-us tizi-waniapat, neka ndego Nqova Mbomambaqape ande oil me vønimbō-qouz.

²² Neka ndego ni-te mbusa ndømópá, av nqægo, ni tegí. Nqova Mbomambaqape, ndego gini-etoam, ni mokho-te teyagat, ndego andé khakhatáp, av nqægo, Mbumbukiam ni vaev-te, nøme mba nimbó-etoám.

²³ No Kolin taon-te okhoeav qagoam, av bugukhokhof qatepøoa, zapa ndøgo. No poeveáv, zo viniv nøme tæzø-etoam, neka zoqa matev-qa yaq-te vøzø-ponqōm. No nqanek manqat Mbumbukiam-qa bøi-té qato-manqaté. Ndego møndæ-otév, noqa manqat unimanqatín.

²⁴ Ni ambá av nqægo, zo kawaenat-qa nizøgō, zoqa unimanqatin-qa yaq-te. Geté ni zó namba

zi:sasaeát. Zo khanakhanakh etoam nonqó. Ni mòtinòtén, zo bazaføgakh-us zowaniáp, zoqa unimanqatin-te.

2

¹ Yaq nakémbá, no matavap āv qategó nqægo: No notøndó-navák, zo-te. Soqáin ndøgo, ni mbøni nqawa tøniva.

² No mbøni vaev tæzø-etoam, yaq no ezoqa nøme mbaín, khanakhanakh tinø-etømem. Zapa ndøgo, no khanakhanakh zo mba zønø-etoám.

³ Yaq nakémbá. Manqat ndøgo, no bugukhokhof qazøndo-peawam, ta zapaya nqáneq qazønde-peawám: Zoqa matev ambá bugukhokhof zokhakheinømemín. Soqáin ndøgo, no tètøndonav, yaq mbøni nòvā. Geté no khanakhanakh ndape-qa nogó, zo namba. No nqæmatavap, no khanakhanakh tønøgoat, yaq até zó-a, zo ate ndøzøte:go, khanakhanakh søzøtumú-goát, no namba.

⁴ No zo pepa bugukhokhof fofogeap-us neka mbøni nqosøgeap-us neka eiv-us nopeaumát. Ta manqat mokho-te ndøgo, no zo ambá av nqægo, mbøni vaev etoam-qa nøzøgoām. Geté no zo zøtezat-qa nøzøgoám, no kuku kandambá zo-te.

Ndego ezoqam, manqa-zapa gego, teqa manqa-zapa, sà bezømbo-navøém

⁵ Ndego ezoqam, ndego mbøni vaev matev gengaz, ndego ambá av nqægo, mbøni vaev matev no nø-etoām. Geté ndego zo ezoqa ewaqape zø-etoám. Unimanqatín, ezoqa ewaqape-té mbá. Soqáin ndøgo, no manqat tækhouwevtet.

⁶ Yaq-fia ndøgo, zo ezoqa bawan-qape qazomb-otaem, ndøgo ság. Matev nøme, bègõ.

⁷ Geté zo teqa manqa-zapa, ndakin sà bezømbo-navøém. Neka gømbo-tøkeém. Soqáin ndøgo, mbøni uni tømboeva, yaq ndego gemø-sanqawám.

⁸ Yaq nakémbá, no nqazø-pouwe: Av qane-ometém: Zo kukú te-te.

⁹ No ta pepa ndøgo, nqáneq qate-peawám: No nøtenat-qa nøgoám, av nqægo, zo bazaføgakh-us tøpøzøté-waniap-a, neka noqa manqat ate ndægo, o-mba tøpøzøté-ndape-a.

¹⁰ Gekha ezoqám ndego, zo teqa manqa-zapazapa, sa tømbo-navøemat, yaq até nó-a, segenømbó-navøemat. Manqa-zapa tøgoat, ndego ezoqam gego, no amba sa tønømbo-navøemin, ság, no zo zapaya, Keliso-qa bøi-te, møndønømbo-navøém.

¹¹ No ndøgo, tøté-matanám. Soqáin ndøgo, Saitan ni tinimbi-khavozam. Zapa ndøgo, ni teqa pøogeap, mizi:nøtén.

Pol Taitus-qa amba ge:vao

¹² No Tloas taon-te qæmø-fakhan, ezoqa Manqat Mbomambaqape, Keliso-qa yaq-te zømesim-qa, no Evezøza mboqog nømbe-mboqozó.

¹³ Geté no nõfofogeapám. Zapa ndøgo, noge nõfu Taitus, no amba nømbøe-vawám. Geté kha qeiviáv. Yaq no ndigu ezoqam, ouo manqat mba nøzø-eín, Masedonia plovins-te sasa nønnav.

Keliso-gi u-anim, Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té ginø-sasaeát

¹⁴ No ike kandambá, Mbumbukiam-te. Zapa ndógo, teqa khagua gò:-eqawát. Keliso mokho-té qane-eqá. Ndego khanakhanakh-us nde-okho, ezoqa ewaqape teqa khagua eqawat-qa yaq-te nde:zømesim, ndego ni oskia nifikí. Yaq ni mokho-te, nøtenat Keliso-qa yaq-te, manqei-manqei ate ndægot, andé gigiap sisip mbomambaqape me me:panqavøemét.

¹⁵ Zapa ndógo, ni Mbumbukiam-te, andé Keliso-qá gigiap sisip mbomambaqape me nitigú. Nqanek sisip sège-panqavøemét, ti-te ndigu, ndikhandi:zat-a, ndigu ndisøqøētēt.

¹⁶ Ti-te ndigu, unimanqatinteav ndigu, ta sisip ndógo, andé peakha vøvánq. Løvøte-té qanø-ituzá. Geté ti-te ndigu, khandi ndindapet, ta sisip ndógo, mbomambaqapé. Khandi zø-etoám.

Yaq gê, gekha ezoqâm, kopømba ndego, nqanek sasae tego? Khàpumu-føgákh.

¹⁷ Ni āv tiuká, av ezoqa nøme ndi:gu, ndigu Mbumbukiam-qa Manqat nømendim mokho-te, moni qaqasam-qa mba ndigu. Av taoká. Ni nqanek sasae, Mbumbukiam ni-etoám. Neka ni ezoqa khavozumáv. Ni Keliso-gí sasae ezoqám. Ni ezoqa nqati-zømesim, Mbumbukiam-qá bøi-té qeito-manqaté.

3

Kolin ezoqam, ndigu andé Pol-qá pepá

¹ Ge zô, ndozo-matavap? Ni nqanek manqat mokho-te, nikeza kha nqawa eqawat-qa nígu? O gê, ni ezoqa nøme-qa pepa binígu, ndigu amba

niqa sasae-qa yaq-te ti:peaomem̄in, zo vøt̄i-zømasin? O ni zoqa pepa binígu, zo amba niqa sasae-qa yaq-te tözøte-peaomem̄in, ezoqa nøme vøt̄i-zømasin?

² Av taoká. Pepa ndøgo, niqa sasae-qa yaq-te, zo zøkezán. Ta pepa ndøgo, niqá mbøni mokho-té qanu:-peawáp. Ezoqa ewaqape kopømbá, segéqeivát neka segé-geve:mát.

³ Nqanek pepa Keliso ndøpeawám. Ndøgo bavokho-qapé. Niqa sasae mokho-té qando-fakhán. Ndøgo ambá av nqægo, pën qane-peawáp. Geté Mbumbukiam-gé Nqova Mbomambaqapé qane-peawáp. Neka ndøgo ambá av nqægo, nandi-tē qano-peawáp, av Mozes-qa guguna manqat ndæpeawap. Geté ezoqam-qá mbøni-té qanu:-peawáp.

⁴ Ni nqanek manqat nqeimanqate, zapa ndøgo. Ni Mbumbukiam-te mbá qeitøtaná, ndego ni Keliso mokho-te nqanek sasae gini-etoam.

⁵ Ni matavapøteáv, av nqægo, ni kopømbaqapē, nqanek sasae teigoat. Geté ni møtinøtén, bazaføgakh Mbumbukiam ni-etoám, nqanek sasae-te.

⁶ Bazaføgakh ndégo tini-etoám, ezoqa teqa poev matev ndakinak-qa yaq-te nqati-zømesim. Nqanek poev matev ndakinak, Mbumbukiam ezoqa namba ge:-unimanqatin, viní. Av taoká, av Mozes-qa guguna manqat ndægo, mbuk-te ndøpeawap. Geté ndøgo, Nqova Mbomambaqape-té qando-okhó. Mozes-qa guguna manqat, ni

løvøte ni-etoám. Geté Nqova, ndego khandi ni-etoám.

Nqova Mbomambaqape-qa tatas neka waev, ùnime:-løvú, Mozes-qa guguna manqat-qa tatas neka waev

⁷ Mozes-qa guguna manqat, ndøgo nandi-te qo:peaupam, neka løvøte ndøni-etoam, waev-us neka tatas-us ndofakhán. Ta khøuwa-te ndøgo, Mozes nqanek manqat gendap, yaq Izlael ezoqam teqa bugug-te, amba me:kewagám. Zapa ndøgo, taqa waev-qape, khàpumu-khouwév. Geté vaev-te, ta waev ndøgo, sège-khapelavøqase-tát.

⁸ Nqanek Mozes-qa guguna manqat, waev-us neka tatas-us qafakhan, yaq gê, Nqova Mbomambaqape-qa sasae-qa yaq-te, áv khané-go? Teqa sasae-qa waev neka tatas ùnime:-løvú, Mozes-qa guguna manqat-qa waev neka tatas.

⁹ Unimanqatín. Mozes-qa guguna manqat, ndøgo ezoqa manqa-zapazapa-us ndivewe neka løvøte-te ndø-abam, taqa tatas kandambá. Geté matev ndøgo, ta mokho-te ni Mbumbukiam-qa bøi-te tizi:-ndaføyamba-en, ndøgo tatas neka waev nøme mba mo:gó. Kandambá tantáv.

¹⁰ Mozes-qa guguna manqat-qa tatas neka waev, matev ndakinak-qa tatas neka waev namba toqote-khamas, yaq ndøgo Mozes-qa guguna manqat, tatas andé mbaín. Møndømømbø-navøém.

¹¹ Ta matev ndøgo, ndakin sa nqanavøemtet, taqa tatas neka waev kandambá qagoam. Geté

matev ndakinak ndøgo, miavmiav ndøgo, ùnime:løvú, ta matev ndøgo, av bugukhokhof qægoam.

¹² Unimanqatín. Ni teitotaná ndøgo: Nqanek matev ndakinak, miavmiav ndøgoát. Yaq nakémbá, ni nqanek sasae, kha føgakh-mbá qatigú. Mivi mbáin.

¹³ Ni āv tiuká, av Mozes nde:go, ndego ekeza bugug-te ndabua go:khafuzin, yaq Izlael ezoqam kopømba mbain qagoam, teqa bugug-qa waev gigeivim, ndøgo vaev-te qamø-navøem.

¹⁴ Izlael ezoqam, tiqa wema gètókám. Até ndakín-a, zua zøtokeáp. Mbumbukiam-qa poev gigeveømemin, ndego ibugukhokhof ti namba ge-unimanqatin, ndigu mokho ndapemáv. Ta manqat ndøgo, andé ndabua me zømbe-khafuzú. Até ndakín-a. Nqanek ande ndabua me ndøzømbe-khafuzu, Keliso mba zømbé-oqoá.

¹⁵ Até ndakin khøuwa-té-a, ndigu Mozes-qa manqat gigeve:matun, tiqa wema-te, andé ndabua me zømbe-khafuzú.

¹⁶ Geté gekha ezoqām ndego, Evezøza-te teqambun, ta ndabua ndøgo, ndømbo-oqoé.

¹⁷ Nqanek manqat Evezøza-qa yaq-te, Evezøza-gé Nqova me-manqaté. Yaq Evezøza-ge Nqova, ezoqa namba te:goat, ndego ezoqam, gigiap o matev kopømba mbáin tøløvønøvupat. Geté ndego møndømbo-nqovovøém.

¹⁸ Ni Kliten ezoqam, niqa bugug-te ndabua khafuzuáv. Geté ni-te, Evezøza-qá waev ndogamewáp. Yaq ndego Evezøza, Nqova Mbomambaqape-qa mokho-te, ni gè-enendtét,

atemala ni ande teqa bugug me vizimø-kewāg. Yaq Evezøza-qa waev, nøme mba mós:šanqatáv, niqa kha-te. Yaq sa tønø-khouwevtét.

4

Pol sègemát, Mbumbukiam-qa sasae-te

¹ Mbumbukiam ni nqanek sasae, ekeza tanakh matev-té genøni-etoám. Yaq nakémbá ni yovitáv. Geté sèi-apét.

² Ni matev khonoam-te gonemáv neka matev mivi-us gonemáv, neka ni ezoqa khavozumáv, neka ni Mbumbukiam-qa Manqat køfigimáv. Av taoká. Ni ezoqa Mbumbukiam-qa Manqat, teqá bøi-té qeitø-zømesím. Yaq manqat ndøgo, ni nqati-zømesim, unimanqatín. Gekha ezoqām ndigu, matavap eqeieqei ndøzøgo, ndigu møndæzøtéz, noqa manqat unimanqatín.

³ Manqat ndøgo, ni ezoqa nqati-zømesim, ambá av nqægo, mokho manqāt. Geté niqa manqat, mokho manqat ti-te mba ndígu tøgó, ndigu tiso-qoez.

⁴ Saitan, ndego manqei-qape-ge mbumbukiam, ndego tiqa wema møndøzø-tokéam, ndigu unimanqatinteav ndigu. Yaq ndigu kopømba mbaín, Manqat Mbomambaqape-qa waev vøe-qeivāt, ndøgo Keliso mokho-te ndøndokhaev, ndego ande Mbumbukiam-qa bugug me nde:keoge.

⁵ Ni ezoqa ambá av nqægo, nikezan-qā yaq-tē qati-zømesím. Geté ni Evezøza Yesu Keliso-qá yaq-té qati-zømesím. Ni zogí sasae ezoqám. Nqanek sasae, Yesu ni-etoám.

⁶ Ndego Mbumbukiam, ndego av ge:-ein nqægo, “Waev bekhā, bōivun mokho-te,” ndego até niqá mbøni-té-a, waev vøu-sanqatav. Yaq ni mokho-te, até ezoqa nømé-a, Mbumbukiam-qa waev betēzøtez, ta waev ndøgo, Yesu Keliso-qa bugug-te ndøkhaev.

Mbumbukiam matev mbomømboma, andé manqei pot-té genø-nqeitám

⁷ Ta matev mbomømboma, Mbumbukiam gini-etoam, ni manqei-qape ezoqam-qá kha-té qanu:gu. Geté niqa kha ndøgo, andé manqei pót. Gémøkuvøém. Yaq ezoqa āv giabiti-qeiví nqægo, bazaføgakh kandambaqape, ni mokho-te nqøu-sasaeat, Mbumbukiam-té qando-okhó, ambá ndøgo, nikezan-tē qando-okhō.

⁸ Ni-te, matev soqøsoqa vinivinimba kandambá nqafakhanam. Geté ni tokhonønateáv. Khøuwa nøme, ni āv qati-bevøpemín nqægo, “Av khazí-gonēm ndakin,” geté ni yovitáv.

⁹ Ezoqa ni ngiænoat-qa ndøgó. Geté Mbumbukiam ni nøuvindáv. Neka ezoqa ni kha nikhanaematún. Geté ni løvøte qeivupáv.

¹⁰ Niqa kha-te, ni andé Yesu-qá løvøte matev nitindapé. Nqanek matev ndøgo tønde-fakhaté: Niqa kha mokho-te, até Yesu-qá khandí-a, betē-veveam.

¹¹ Unimanqatín. Ni nqeikhandí:nát. Geté niqa kha, oskia løvøte-té qeitø-awám, Yesu zapaya. Niqa kha, løvøte khá. Geté ta kha mokho-te ndøgo, até Yesu-qá khandí-a, tàbete-veveám.

12 Yaq av nqægo, ni ezoqa Mbumbukiam-qa Manqat nqati-zømesim, ndøgo ni løvøte ni-etoám. Geté zo khandi zø-etoám.

13 Mbumbukiam-qa Manqat, āv qane-peawáp nqægo, “No Mbumbukiam, møe-unimanqatín. Yaq nakémbá, no manqat qæ-ein.” Ni nqova kopó, ndego ezoqa namba, nqanek manqat ge-ein. Até ní-a, ni ní-unimanqatínát. Yaq nakémbá, ni manqat nqeimanqate.

14 Ni møtinøtén, Mbumbukiam, ndego nigi Evezøza Yesu, løvøte-te gekhandi:v, ndego até ní-a, løvøte-te vókhandi:n. Yaq ndego ni ekeza megemege-té genó-ám. Zó namba mé:-ám.

15 Nqanek matev ate ndægo, ni-te nqafakhanam, zo tøke nonqó qanimbi-fakhanám. Yaq ta mokho-te ndøgo, Mbumbukiam-qa kuku matev, ezoqa nøme mba mó:khatób, Yesu-te, yaq ndigu Mbumbukiam ike manqat bembøē-manqate neka Mbumbukiam-qa iz betē-eqawat.

16 Yaq nakémbá ni yovitáv. Geté seï-apét. Unimanqatín. Niqa kha-qa bazaføgakh, sège-navøemtét. Geté niqa mokho-te, ni khøuwa ate ndægot, seï-ndakinak-entét.

17 Matev føgøføgakh ndøgo, ni-te nqafakhanam, ndøgo ibu-ibus nonqó. Uni viniv-ín mbá. Geté vaev-te, ta matev mokho-te, matev mbomambaqape ndøfakhán. Ndøgo segémá. Miavmiáv. Neka ndøgo unimé:-løvúám, matev ate ndægo, av ndakin nqanimbi-fakhanam.

18 Yaq nakémbá. Ni kha-mba, ambá ndøgo teimbo-ovē, bøi nqati-qeivi. Geté kha-mba ndøgo

teimbo-ové, bõi qeivupav ndøgo. Zapa ndøgo, gigiap ndøgo, bõi nqazi-qeivi, ndøgo ibu-ibus nonqó. Geté qeivupav ndøgo, miavmiav gigiáp.

5

Manqei-qape kha neka kha ndakinak-qa yaq-te

¹ Ni mĩzi:nøtén, niqa manqei-qape kha tøsoqa, ndøgo ande palai khoev me nqawev, yaq Mbumbukiam ni andé khoev ndakinak me nimbí-etoám, yan-te nqo:go. Ta khoev ndøgo, ambá av nqægo, ezoqa ndøpuanumatūn. Geté Mbumbukiam ekezan ndøpuán. Ta khoev ndøgo, miavmiav ndøpuatét. Ndøgo niqá kha ndakinák.

² Ni nqanek kha-te nqaziyage, nqosøgeap zimboyogé. Esevem-ús. Neka ni tizimbo-endáp ndøgo: Kha ndakinak ande ndabua ndakinak me zimí-uzám, ndøgo yan-te tøndowav.

³ Soqáin ndøgo, ni ande naqei-av me tizi:goat, niqa manqei-qape kha tizi-ivøvem.

⁴ Unimanqatín. Ni nqanek manqei-qape kha-te nqazigu, ni zĩ-esevém. Zapa ndøgo, viniv khàpumu-khouwév. Ni poeveáv, niqa manqei-qape kha, ande ndabua me tizi:khofoe. Soqáin ndøgo, ni ande naqei-av me tizi:goat. Geté ni kha ndakinak, ande ndabua me uzam-qa zi:gú. Yaq niqa manqei-qape kha, andé khandi ndøkhóug.

⁵ Mbumbukiam ndøkhakheinømbém, kha ndakinak tizindapem. Ndego Nqova Mbomambaqape gini-etoam, ndøgo andé khakhatáp, av nqægo, ndego ni até kha ndakinák-a, vøní-etoám.

⁶ Yaq nakémbá, ni kha fɔgakh-mba oskia nigú. Ni mizi:nótén, ni nqanek manqei-qape kha-te nqaziyage, ni Evezøza-qa khoev-te fakhaneáv. Zuá.

⁷ Ni ndakin nqaziyage, s̄izi-unimanqatinát. Matev qeivi zuá.

⁸ Geté ni kha fɔgakh-mbá. Ni manqei-qape kha, ndøgo ande palai khoev me nqawev, ivøve-qa nim-bogó, neka Evezøzá namba yage-qa nigú, teqa khoev-te ndøgo.

⁹ Geté oskiá ndøgo, ni Evezøza-qa khoev-te é-ndeimø-fakhān, o, manqei-qape-te zua niyagē, ni bazafɔgakh ni-asøzú, ndego khanakhanakh etoam-qa nimbogó.

¹⁰ Zapa ndøgo, ni ate nqazi:gu, Keliso-qá megemege-té qabizimø-waním, manqa bizimø-ovøemem. Yaq ni yaq-fia āv qazimí-upøgím, av nqanek manqei-qape kha-te, matev mbomømboma o soqøsoqa nqazi:-matanam.

Mbumbukiam ezoqa nqawa tøkuzuat-qa ndøgó, ekezan namba

¹¹ Ni mōtinótén, Evezøza ni matev, ndøni-geveá. Yaq nakémbá, ni nimbvizáp, neka ezoqa Mbumbukiam-te yozoat-qa nizøgó. Ndegó ni mōndæ-otév. Yaq no tototaná ndøgo: Até zó-a, zo mōzøte-zøtéz, niqa matev eqeieqeí.

¹² Ni ambá av nqægo, nikeza kha eqawat-qa nigū, zoqa bøi-te. Av taoká. Geté ni zo zømesim-qa nizøgó, av nqægo, zo ni tōzøte-khambuvupat, ndøgo kopømbá. Yaq av nqægo, zo kopømbaqapé,

ndigu ezoqam sozozó-qavøitát, ndigu ndimatavap av nqægo, gigiap-qape ndōgo, bøi toqote-qeivat, ambā ndōgo, ezoqam-qa mbøni-te nqøugu.

¹³ Ni matavap mbain teigoat, av ezoqa nøme ndi:manqate, ni Mbumbukiam-qá iz eqawat nonqo nigú. Geté ni matavap eqeieqei tønigoat, ni zo nitigú.

¹⁴ Ni Keliso-qá kuku matev ndønøzøngím. Ni āv qati-unimanqatinát nqægo: Ezoqa kopo, ezoqa ewaqape-qa ndønanim. Yaq te mokho-te, até ní-a, ni ate nqazi:gu, vizí-pakhaen. Ni awenege matev-te, sekemba yageapáv.

¹⁵ Ndego ezoqa ewaqape-qa, ndōgo tenenaním: Gekha ezoqām ndigu, ndiyage, ndigu ambá av nqægo, ekeza kha-qa beyagē, geté teqa ndégo tiabiti-yagé, ndego tiqa genanim neka løvøte-te vøndō-khandi:v.

¹⁶ Yaq nakémbá. Ni ezoqa nøme sekemba gevezoatáv, av manqei-qape ezoqam ndi:matanam. Até Kelisó-a, ndego ni bugukhokhof qeigeveitam, av manqei-qape ezoqam ndi:matanam, ni ndakin av nqægo sekemba geveuatáv.

¹⁷ Gekha ezoqām ndego, Keliso mokho-te ndeyage, ndego møndø-ndakinak-év. Awenege matev, møndømø-navøém. Yaq nqáe! Matev ndakinak ndøngáz.

¹⁸ Nqanek matev ate ndægo, Mbumbukiam-té qando-okhó. Ndego ni Keliso mokho-te, nqawa ekezán namba me:tøkunú, neka ni nqanek sasae vøni-etoam, ta mokho-te ndōgo, atē ezoqa nømē-a, Mbumbukiam namba betē-tøkuanem.

19 Manqat ni ezoqa nqati-zømesim, nqáneek: Keliso mokho-te, Mbumbukiam mu:goám. Yaq Mbumbukiam te mokho-te ndego, manqei-qape ezoqam vøtøkuzu, ekezan namba. Yaq ndego ezoqam-qa manqa-zapazapa, sekemba matavupáv. Manqat nqáneek, Mbumbukiam ni gini-etoam, ezoqa tøti-zømesimat. Ndego ezoqa nqawa tøkuzuat-qa ndøgó, ekezan namba.

20 Ni Keliso-qá iz-té qeinøzø-manqaté. Ni mokho-te, Mbumbukiam ezoqa ekezan zø-akhayám. Ni ezoqa Keliso-qa iz-te nqei-zø-pouwe: Zo Mbumbukiam-té qando-okhó neka teqa tøkumat matev vøndapem.

21 Keliso, ndego manqa-zapa-qase goneáv. Geté Mbumbukiam, niqa manqa-zapa ate ndægo, Keliso-té geno:vé, yaq ni te mokho-te, Mbumbukiam-qa bøi-te bizimí-ndaføyamba-en.

6

1 Ni Mbumbukiam namba nqeisasaekat, ni nqei-zø-pouwe: Zo Mbumbukiam-qa kuku matev qazondapem, até vøwaní, ta mokho-te ndøugu. Soqain ndøgo, zo khokho sa qazondapem.

2 Mbumbukiam av gene-manqaté nqægo,
 “Khøuwa eqeieqei qandap,
 no qoqa guliguli manqat møe-ewág.
 No màtaqa-tøké,
 ta khøuwa-te ndøgo, no qæzav, ezoqa
 tækhandi:z.”
 Nqáe! Khøuwa eqeieqei ndakín. Khøuwa ndøgo,
 Mbumbukiam gezav, ezoqa tekhandi:z, ndakín.

Keliso-gi u-anim, Mbumbukiam-qa sasae-te, viniv kandakanda ndi-eqawat

³ Ni matev eqeieqei mba nimbopáev. So-qaín ndøgo, niqa matev ezoqa tiqa unimanqatin-te tøkhaosam neka ezoqa Mbumbukiam-qa sasae vøngenøitát.

⁴ Geté gekha matēv ndøgo, nqani-fakhanam, ni āv qati-vøndøzú nqægo: Ni Mbumbukiam-gí sasae ezoqám. Potonam matev neka ngenøgim matev neka gekha matev føgøføgakh nqani-fakhanam, ni bazaføgakh-us niwaniáp.

⁵ Ni gèzitangatún, ndimbula-te vønqeindumatun. Neka ni vøngeandumatun. Ni sasae føgøføgakh nigoatún, neka khøuwa nøme, ni venanqei sømbiam kopømba mbaín, neka ifi nivinumatún.

⁶ Ni matev eqeieqei-té qeiyagé, neka nøtenat nigú. Ni ezoqa matev aiyaiyav-te neka kuku matev-us nizøgó. Mbumbukiam-gé Nqova mu:sasaeát, ni mokho-te. Neka niqa kuku matev, ezoqa nøme-te, ngusum-te mba khazeáv.

⁷ Ni ezoqa unimanqatin manqat mba nizø-manqaté. Ni Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té qeitø-sasaeát neka matev eqeieqei nigoatún. Ndøgo niqá nakhag gigiáp, nøfe nonqo neká khakhazam nonqo.

⁸ Ezoqa nøme, gñivizáp. Geté nøme ndigu, mivi ni-etoumatún. Ezoqa nøme, iz gñi-eqawát. Geté nøme ndigu, iz gñivoát. Ezoqa nøme, ni khavozam ezoqam mi:næná. Geté ni unimanqatin manqat mba nimanqaté.

⁹ Ezoqa nøme, ni khokho ezoqam mi:næná. Geté nøme ndigu, ni møndæzøté. Ni ambá ni-pakhaenín. Geté, nqáe! Ni khandi zua nigú. Ni gèzítangatún. Geté ni løvøte, etopøteáv.

¹⁰ Ni mbøni nivavatún. Geté ni khanakhanakh oskia ni-asøtøvé. Ni gigiap-av ezoqám. Geté ni mokho-te, ezoqa kopoáv, andé ge:gigiap-kopoav-ezoqam-éz. Ni zenda-zenda mbá qatiyagé. Geté Keliso mokho-te, ate ndægo, niqá.

¹¹ Zo Kolin-ak. Ni manqat ndaføyambá seizø-manqatám. Ni kuku kandambá zo-te.

¹² Ni ambá av nqægo, kuku matev gèmoni-navøēm zo-te. Geté zo zøkezan zoto-tokém, niqa kuku matev.

¹³ No zo ndakin, andé nogi nakheis me nøzømbemanqaté. Zo āv tønematanám, av ni ngeizømbematanam. Até zó-a, zo kuku yà bezøgó ni-te.

Ni ezoqa namba bizi-tøkuåném, ndigu unimanqatinteav ndigu

¹⁴ Zo ti namba me:tøkùát, ndigu unimanqatinteav ndigu. Gê, matev egeiegei neka matev soqain, áv khané-tøkuā? Neka gê, waev bøivun namba, áv khané-tøkuā? Kopømba mbaín!

¹⁵ Yaq gê, Keliso nqova soqaqape namba, nqova kopo-te áv kiniyagāt? Neka gê, ezoqam nde-unimanqatinat, áv kené-tøkuā, ezoqa nøme namba, ndego unimanqatinteav ndego?

¹⁶ Yaq gê, Mbumbukiam-qa khoev, tae khøwiap namba áv khané-tøkuā? Nakhoa mbaín. Zo møzøte-zøté. Mbumbukiam-qa khoev, ní, ndego

khandi miav-ak Mbumbukiam. Ndego ekezan, āv gene-eín nqǎego,

“No ezoqám namba nótéyagát
neka no ti mokho-té tótú:-okhoát.

No tigí Mbumbukiam tǎegoát
neka ndigu nogi ezoqam vógoát.

¹⁷ Neka Evezøza manqat nøme, āv gene-manqaté nqǎego:

Vøziváz ndigu, neka ti-te vøqataz.

Neka gigiap ndøgo, noqa bøi-te soqain ndøgo,
kha mbokhanøzém.

Yaq no zo ndækhatób.

¹⁸ Neka Evezøza, ndego bazaføgakh ate ndægo ndømbogo, manqat nøme āv gene-manqaté nqǎego:

No Zøve nøzøgoát
neka zo nogi nakhei angana
neka nakhei mbasi vozonø-goát.”

7

¹ Nøfuap mbomømboma! Mbumbukiam nqanek manqa mbusa mbomømboma ate ndægo gini-awam, yaq gekha manqa-zapazapā ndøgo, kha-te o matavap-te qazi-matønumatun, zí-ivøvém. Ni Mbumbukiam-qá mokho-té qabizu:gu. Vizap-ús. Neka bazaføgakh bizi-asøzú, Mbumbukiam-qa bøi-te eqeieqei biziyage.

*Taitus Kolin ezoqam-qayaq-te emanqat gevotot,
Pol khanakhanakh kandambá gendap*

² Ni zoqa mbøni, vøni-mboqoá. Ni ezoqam-te manqa-zapazapa goneáv, neka ezoqa

kopo ngi:wateáv. Neka ni ezoqam-te, gigiap aqonøpøteáv.

³ No nqanek manqat, ambá av nqægo, zo vøzoat-qa nømanqatē. Av taoká. No mðezø-eín. Ni kuku kandambá zo-te, neka ni kuku até ginígoát, oskiá ndøgo, zo namba tizi:-pakhaen o zo namba tizi:yagat.

⁴ No zo nò-unimanqatinát. Neka nøte-khambuváp, zo. No zoqa yaq-te nqate-matavap, niqa yage føgakh-qape mokho-te, no kha nømbe-føgakhát. Neka no khanakhanakh kandambá.

⁵ Ni Masedonia plovins-te qeimø-fakhan, ni viniv kandambá, qani-fakhanumam. Pusup mbaín. Bavokho ndøgo, gini-ponqomám, neka ni mokho-te, møe neka fofogeap vønigoam.

⁶ Geté Mbumbukiam, ndego ezoqa kha føgakh matev ndezø-etoam, ndigu mbøni ndøzøvaev, ndego kha føgakh ni-etoám, Taitus gendowav.

⁷ Geté Mbumbukiam ni kha føgakh ta-mbá mbá ndøgo, gini-etoam, Taitus gegevun, geté até ndøgó-a, ndego zoqa yaq-te manqat gini-ein, av matev mbomømboma qazømbøe-matønnumam. Neka ndego nøme av gene-eín nqægo: Zo vao kandambá no-te, neka zo tanakh zøgó, av qazøte-matønømem, neka no ndøzønømbō-vígim. No nqanek manqat qæ-ewag, no khanakhanakh kandambá qændap.

⁸⁻⁹ Ta pepa ndøgo, no bugukhokhof qatøndo-peawam, zo mbøni zømbevá. Unimanqatín, no qæmatavupam, zapá sætøndo-khofotáv. Geté no ndakin khanakhanákh, taqa yaq-te ndøgo, no qatøndo-khofotav. Zapa ndøgo, zo mbøni vaev-qase

ambá qazøte-ndapém. Geté ta mbøni vaev matev mokho-te, zo Mbumbukiam-té qazonø-qambúz. Zoqa mbøni vaev matev mokho-te, Mbumbukiam ndøsasaetám. Yaq av nqægo, noqa pepa mokho-te ndøgo, zo soqain-qase qeiviáv.

¹⁰ Mbøni vaev matev av nqægo, Mbumbukiam-te ndøndo-fakhate, ndøgo ezoqa gèzøtøkeé, yaq ndigu Mbumbukiam-te vø-qambuzin, neka khandi vøndapemin. Mbøni vaev matev av nqægo-qa yaq-te, tanakh mbain taqagoat, kopømbá. Geté manqei-qape mbøni vaev matev, ezoqa løvøte-té qanø-ituzá.

¹¹ Nqáe! Zoqa mbøni vaev matev mokho-te, Mbumbukiam matev qaniganím gezø-matønumam. Zo ndakin Mbumbukiam-qá poev matev paev-qa mba zombogó. Neka zo āv qazøte-matøvemém nqægo: Matev ndøgo, zo mokho-te qando-fakhan, soqaqapé. Neka zo møe. Soqain ndøgo, manqa-zapa nøme av nqægo tøzøfakhan. Neka zo vao kandambá no-te. Neka zo ndego ezoqam, manqa-zapa gego, mòzo-guguím. Ta matev ate ndægo, zo ni āv qazøte-nømánd nqægo: Zo nakhoa eqeieqei geve-qa zogó.

¹² Ta pepa ndøgo, no qatøndo-peawam, no ambá te zapaya ndēgo, tøtønde-peawām, ndego ezoqam, manqa-zapa gego o te zapaya ndego, manqa-zapa gembogo. Geté no nqanek pepa ndøgo tøtønde-peawám: Zo Mbumbukiam-qa megemege-te, āv qane-vøndøzém nqægo: Zo kuku ni-te neka zo niqa manqat o-mba zotondapé.

¹³ Ni kha møndøni-føgákh, taqa yaq-te.

Geté taqa yaq-te mbá mbá. Ni kha nøme mba ndøgo tønimbi-føgákh neka khanakhanakh vøindapem, Taitus manqat gini-ein, av nqægo, zo ate ndøzøte:go, qazombo-tøkeam neka mokho-te vozombō-eqeieqei-tam.

¹⁴ No Taitus-te, nøte-khambuvupám, zo zapaya. Yaq zo mðzo-vøndøzém, av nqægo, noqa manqat unimanqatín, neka zo ni mivi etopøteáv, taqa yaq-te. Manqat ate ndægo, ni zo qeizø-manqatam, unimanqatín. Yaq ndakin, até niqá khambu-vap manqát-a, zoqa yaq-te Taitus qeimbo-einim, ndøgo møndø-unimanqatín.

¹⁵ Taitus zo-te gegeavun, yaq zo mðzo-khatowém, møe-ús neka vizap-ús, neka teqa manqat o-mba vøzømbøe-ndapem. Yaq matavap qambo-vesezin, ndego kuku kandambá zo-te.

¹⁶ No khanakhanakh kandambá. Zapa ndøgo, no áv qate-unimanqatinát nqægo: Zo matev eqeieqei sozógót.

8

Etoam matev eqeieqei-qa yaq-te

¹ Nøfuap! Ni zo zøtezat-qa nizøgó, av nqægo: Mbumbukiam Klisten bawabawan mokho-te, Masedonia plovins-te ndøgo, teqa kuku matev mokho-te, matev kandakandá gematønumam.

² Ndigu viniv-qape, ambá qane-khamasimám. Geté ndigu khanakhanakh kandambá. Ndigu gigiap andé mbain. Geté tiqa khanakhanakh mokho-te, ndigu Klisten ezoqa nøme, tøke kandambá gizøgo.

³ No zo āv qate-unimanqatinát nqægo: Ndigu gigiap mbain ambá ginigú. Neka ambá kopømba mbain, ezoqa nøme tizøtøke. Geté ndigu nøme mba zømbo-etoám. Ekeza poev-té ginøgoném.

⁴ Ndigu ekezan mbá segeni-viám, av nqægo, “Até ní-a, ni ndigu Klisten ezoqam, gigiap-av ndigu, ndøgo Zudia manqei-te ndiyage, ambá nizø-tøkeín, moni vøizø-khofotazin.”

⁵ Ni qeimatavupam, ndigu moni-qasi mba ndø-etøomém. Geté ndigu bugukhokhof, ekeza kha, Evezøza mbo-etøomém, yaq vaev até ní-a, ande ekeza kha me vønimbī-etoam. Ndigu Mbumbukiam-qá poev mbopaevém, taqa yaq-te.

⁶ Yaq ta zapaya ndøgo, ni Taitus āv qeimbøe-viømém nqægo: Ndego até zo mokho-té-a, ta tanakh matev sasae ndøgo, gengaz, zo ndigu Klisten ezoqa zapaya moni nqazo-pisam, ùni betekhóu.

⁷ Zo andé gigiap kopoav ezoqám. Zo Mbumbukiam bazaføgakh-us zo-unimanqatinát, neka teqa manqat eqeieqei zomanqaté. Neka zo zøtezat kandambá. Neka zo Mbumbukiam-qá sasae gone-qa zogó. Neka zo mokho-te, kuku kandambá. Ta kuku matev ndøgo, ni-té qazoqeivám. Yaq nakémbá, zo ande gigiap kopoav ezoqa me ndøzøte:go, zoqa tøke matev até kandambaqape bezøgó, ti-te ndigu, Zudia Klisten ezoqam.

⁸ No nøzø-pouweák, av nqægo, zo vøzøtøkē. Geté no tiqa yaq-te zømesim-qa nøzøgoám, ndigu Klisten ezoqa nøme ndizøtøke. Yaq no qeivi-qa nogó, av nqægo, até zoqá kuku matév-a, unimanqatin tøpøtégo-a.

⁹ Zo m̀z̀z̀te-z̀t̀éz, nigi Evez̀za Yesu Keliso, ndego kuku kandambá gego ni-te. Ndego gigiap kopoav ezoqam nd̀goám. Geté ndego m̀nd̀m̀-
gigiapav-ezoqam-év. Zo me:gó. Ndego tenegó nd̀go, teqa gigiap-av matev mokho-te, zo andé t̀ne-
gigiap-kopoav-ezoqam-éz.

¹⁰ Moni pisam-qa yaq-te, noqa matavap nqáneq: Zo-te qanimáv, zo moni tozo-et̀omem, ndigu Klis-
ten ezoqam nonqo. Viav ǹme qagoam, zo matavap é-mozoto-veém, taqa yaq-te, neka moni pisam é-vozot̀-
ngazem.

¹¹ Yaq ndakin matev v̀khouím, zo qazongazem. Av zo matavap qaz̀te-veem, taqa yaq-te, zo ndakin nqáneq matev áv t̀z̀t̀é-
khouím. Khanakhanakh-ús. Gekha moni ndigu, zo kop̀mba nd̀go, tozoz̀-
etoam, s̀ez̀-etoám.

¹² Qo t̀ke-qa toqogoat, yaq Mbumbukiam nd̀qa-khatiú, qoqa t̀ke matev. Ndego qoqa
etoam matev, nd̀go tenékhamás, av gigiap nandaqambe:go. Geté gigiap mbain toqogoat,
etoam nonqo, ság, etop̀teav t̀goat.

¹³ Noqa poev ambá av nqægo, zo ndigu zogi moni ate ndi:gu tozoz̀-
etoam, yaq zo zenda-zenda mbā soz̀wān. Geté no áv qaǹmbe-poév nqægo:
Matev sà betumuyí.

¹⁴ Ndakin zo gigiap kopoáv nand̀z̀go. Yaq zoqa gigiap nandav, zo kop̀mbá, zoz̀mbé-t̀ké,
ndigu ndikhakhambaezat. Yaq vaev ndígu tiz̀t̀ké, ndigu gigiap kopoav t̀z̀goat,
gete zo tozo-khakhambaeztat. Yaq av nqægo, matev sugumú-víat.

15 Yaq matev āv qanégoát, av Mbumbukiam-qa Manqat, Izlael ezoqam-qa yaq-te nqæpeawap, ndigu leg-av manqei-te mana gipizumam, “Gekha ezoqām ndigu, kopoav gipizam, ndigu ambá av nqægo, mana khàpe zømbe-khouwēv. Neka gekha ezoqām ndigu, khapelavøqase gipizam, ndigu ambá av nqægo, mana khapémbá. Geté ezoqa ewaqape kopømbá gigoam.”

Ezoqa misika-qa yaq-te, Kolin taon-te tizav

16 No ike kandambá, Mbumbukiam-te. Zapa ndøgo, ndego Taitus kuku matev zo-te, āv gembøe-etoám, av no nqanømbe:go.

17 No qamboviam, zo-te tewav, yaq ndego nakhamas-té qanømbo-póe. Ndego matavap av nqægo, é-møndømbøe-goám.

18 Ni te namba, até ezoqa nømé-a, nikhofotaváv. Ngenek nigi Klisten nøfu, Klisten bawabawan ate ndægot, gëmbovizáp. Zapa ndøgo, teqa Manqat Mbomambaqape nømendim matev qanimáv.

19 Klisten bawabawan ezoqam, ngenek até nqanek sasae-té-a, vøveatøvem: Ngenek ní namba bati-apét, Klisten ezoqam tøke nonqo moni, Zelusalem taon-te batí-ndapavet. Ni tøtigút ndøgo: Evezøza-qá iz be-egawát neka ndigu Klisten ezoqam betēqeivim, av nqægo, ni ndigu tøke-qa nizøgō.

20 Ni sa teitumu-apet, zapa ndøgo: Soqáin ndøgo, ezoqa niqa manqa tigeve:mat, ni tiqa etoam matev kandambaqape nqeigeazoat.

²¹ Ni matev eqeieqei gone-qa nigú. Ambá ndōgo, Evezøza-qā bōi-te mbā, geté até ezoqam-qá bōi-té-a.

²² Ndigu ezoqa menas namba, nigi Kliten nõfu nõme nikhofotaváv. Ni teqa yage mõiqeivám. Khøuwa kopoáv neka matev vinivinimbá. Neka ni mõtinøtén: Ndego ezoqa tøke-qa zøgó. Yaq ndakin, ndego zoqa yaq-te ge-ewag, av zo ndigu Kliten ezoqa nõme tøke-qa ndozogo, ndego ti namba okho-qa nõme mba mo:gó, nqanek sasae-te bezømbētøke.

²³ Yaq Taitus-qa yaq-te, ndego nogé yaq táng. Ndego no sasae namba, nĩtigú, zo nonqo. Neka ndigu nõfuap menas nõme, zo-te tinduzav, ndigu Kliten bawabawan-qá iz-té gindúzáv. Tiqa sasae, ndigu Keliso-qá iz me:eqawát.

²⁴ Yaq nakémbá, zo nginik ezoqam vøkhatób. Kuku matev-ús. Yaq Kliten bawabawan nõme, āv giabiti-qeivím nqægo, ni zo nqati-khambuvap, ndøgo unimanqatín.

9

Manqat nõme, tiqa tøke-qa yaq-te, ndigu Kliten ezoqam-te tikhofotøvem, ndigu Zudia manqei-te ndiyage

¹ No manqat kandambaqape nõme peawapøteav tøgoat, zoqa tøke-qa yaq-te, Mbumbukiam-gi ezoqam-te, ndigu Zudia manqei-te ndiyage, kopømbá.

² No mõtenøtén, zo tøke-qa zogó. No taqa yaq-te, nõte-khambuvupám, ti-te ndigu, Masedonia

plovins-te ndiyage. No ndigu āv qazømbe-eín nqægo: Zo Akaya plovins-te ndozoyage, mðzo-khakheinám. Viav nømme qagoam, zo moni asøsam é-mozongazém. Yaq ndigu zoqa poev-qa yaq-te giyogem, ndigu Klisten ezoqam tozozø-tøke, yaq ate ndigú-a, poev āv tiniveém. Ezoqa kopoáv.

³ No nginik nøfuap ndøgo tømte-khofotaváv: Soqáin ndøgo, no zoqa yaq-te khokho sa qate-khambuvupam. Geté no tønøpoév ndøgo: Zo é-mozoto-khakheinám, av no zoqa yaq-te qate-ein.

⁴ Soqáin ndøgo, Masedonia plovins-ak no namba titøndu-niav, yaq ndigu tiqeivim av nqægo, zo khakheinøpøteāv, yaq ni mivi teindapem, taqa yaq-te. Geté ni mbá mbá. Até zó-a, zo mivi vozø-ndapemin.

⁵ Yaq nakémbá, no āv qate-matøvé m nqægo: No nginik nøfuap, bàtøndokhæ-khofotáz, zoqa etoam matev bøkhaheinømem, av bugukhokhof manqa mbusa qazønimbi-ve. Yaq zoqa etoam matev, khakheitáp segégoát, neka matev khanakhanakhus vozógoát, ambá ndøgo, qovetam matev-us zógoát.

Mbumbukiam ni gigiap ndini-etoam, yaq ni kopømbaqapé, ezoqá nømme zizømbé-tøkeát

⁶ Gømbo-mataváp: Gekha ezoqām ndego, khapelavøqase te-ogeakh, ndego khapémbá tepea. Geté gekha ezoqām ndego, kandambaqape te-ogeakh, ndego kandambá tepea.

⁷ Zo ezoqa kopokopo ate ndøzøte:go, ndigu āv qazozømbé-etoumát, av zo zøkezan matavap qazøte-aumat. Zo viniv ndøndapém, etoam-qa

yaq-te. Neka zo ndigu ta zapaya mba zømbetøké ndøgo, ndozo-matavap av nqægo, zo ezoqa nditøpøtøzat. Zapa ndøgo, gekha ezoqām ndego, khanakhanakh-us nde-etoam, Mbumbukiam kukú te-te.

⁸ Mbumbukiam kopømbaqapé, zo gigiap nøme mba zømbó-etoám. Yaq zo eqeieqei oskia zóyagát, neka kopømbaqapé, até ezoqa nømé-a, ndigu khakha-mba ndigu, vozozó-tøkeát.

⁹ Ezoqam-qa yaq-te, ndego ezoqa nøme ndezø-tøkee, Mbumbukiam-qa manqat, āv qane-peawáp nqægo,

“Ndego gigiap-av ezoqam,
yaq-mbá segezø-etoám.

Matev eqeieqei ndøgo, ndego ndematanam,
Mbumbukiam gembøé-navøemák.
Geté miavmiav mbómatavupát.”

¹⁰ Mbumbukiam, ndego avøe khayam ezoqam gigiap ogekhæ nonqo neka lou ndezø-etoam, ndego até zó-a, gigiap ogekhæ nonqo segezø-etoám. Yaq ndøgo segezø-khouwév. Yaq zo loge nonqo kandambá tozo-peanem. Yaq até zoqa matev qanimav mokho-té-a, mokho kandambá tøzøfakhan.

¹¹ Mbumbukiam zo gigiap kopoáv segezø-etoám. Yaq zo kopømbaqapé, ta gigiap mokho-te ndøgo, ezoqa nøme zozømbé-tøkeát. Yaq ni zoqa etoam matev, ti-te teindapet, ndigu Mbumbukiam ike manqat mbómanqatát, zoqa tøke-qa yaq-te.

¹² Unimanqatín. Zo ndigu tozozø-tøke, yaq matev ta-mbá taoká ndøgo, tøndo-fakhan,

Klisten ezoqam zoqa gigiap tindapem, ndigu ndikhakhambaezat. Geté ta mokho-te ndøgo, Mbumbukiam ike manqat kandambá tendap.

¹³ Zo ndigu tozozø-tøke, yaq ndøgo zo sòzøté-vøndøzém, av nqægo: Zo Manqat Mbomambaqape, Keliso-qa yaq-te, o-mba mðzoto-ndapém, ndøgo zo ezoqa nøme ndozozømbe-manqate. Yaq ndigu Klisten ezoqam, zoqa etoam matev tindapem, āv giní-qeivím nqægo: Zo ezoqa nøme tøke-qa zøgó. Yaq ndigu Mbumbukiam-qá iz ndø-eqatát, ta zapaya.

¹⁴ Yaq ndigu zo gezø-guligulím. Kuku matev-ús. Ndigu āv giní-matøvemém nqægo: Mbumbukiam zo kuku kandambá gezøgo.

¹⁵ Unimanqatín. Mbumbukiam-qa kuku matev kandamba tantáv, ni-te. Kopømba mbaín, matev nøme namba toqote-khamas. Neka ni ike kandambá, Mbumbukiam-te, ta zapaya.

10

Pol iz Mbumbukiam-té gendáp, sasae tegoat

¹ No Pol, no manqat-qase nøme nqanøgó. Nøkezan-qa yaq-té qanømbegó. Ezoqa nøme, zo mokho-te, noqa yaq-te āv gini-manqaté nqægo, “Ndego ni namba te:goat, ndego manqat aiyav-té genø-manqaté. Geté qambaqape tegoat, ndego manqat sasanqa-ús sege-manqaté.” Yaq no ndakin, Keliso-qa iz-te, ndego ekeza kha gevoa neka kuku ginigu, nqazø-pouwe:

² Zo no ndøtøpøtøném, av nqægo, no tøtøndonav, manqat sasanqa-us banø-manqatē.

No kopømbaqapé, ndigu manqat sasanqa-us tæzø-ein, ndigu niqa yaq-te ndimatavap av nqægo, ni manqei-qape matev mba nimbopæv.

³ Unimanqatín. Até ní-a, ni manqei-qape ezoqám. Geté ni ambá av nqægo, ninakhagāt, av manqei-qape ezoqam ndi:nakhagat.

⁴ Ni ambá av nqægo, manqei-qape ezoqam-qā nakhag gigiāp qati-nøfeāp. Geté ni Mbumbukiam-qá nakhag gigiap føgøføgákh qati-nøfeāp. Yaq ta mokho-te ndøgo, ni kopømbaqapé, ezoqam-qa khokho matavap seí-tømbuatát, kopømba av-té, nakhag-te yaq-ak-qa uta-qape toqote-ngiu,

⁵ neka khambuvap matev ate ndægo vói-tokhonumāt, ndøgo ezoqam-qa zøtezat, Mbumbukiam-qa yaq-te, ndo:khazu. Neka ezoqam-qa matavap ate ndægo, andé ndimbula khoev-té qati-nqeitám, yaq ndigu Keliso-qa manqat o-mba bembøē-ndapem.

⁶ Ni møikhakheinám. Zo Klisten bawan ezoqam, Mbumbukiam-qa Manqat o-mba tozotumu-ndapem, yaq gekha ezoqā nøme, zo mokho-te zua ndisanqawe, ni yaq-fia nizótá.

⁷ Zo egeiegei ndømataváp. Gekha ezoqām ndego, ekeza kha Keliso-ge ezoqam nde:vewe, ndego yà bembo-matøvé, até ní-a, ni Keliso-gí ezoqám. Ndøgo bavokho-qapé.

⁸ Unimanqatín. No tønø-poein, no ambá nøme mba noto-khambuvimín, ta bazaføgakh-qa yaq-te, Evezøza gini-etoam. Geté ta bazaføgakh ndøgo, ndego ni gini-etoam, ndøgo zoqá unimanqatin bazaføgakh etoam nonqó, ambá av nqægo, zo

ngiæzoat nonqō. Yaq nakémbá, no mivi mbaín, noqa khambuvap-qa yaq-te.

⁹ No poeveáv, zo ndozo-matavap av nqægo, no zo nøzø-utøvē, noqa pepa vinivinimba-te.

¹⁰ Zapa ndógo, ezoqa nøme, āv gini-manqaté nqægo, “Pol-qa manqat, teqa pepa vinivinimba-te ndøpeawap, ndøgo bazaføgakh-ús neka sasanqa-ús. Geté ndego ekezan ni namba tizi:goat, yaq teqa manqa manqate, bazaføgakh mbaín. Khokhó.”

¹¹ Gekha ezoqām ndigu, av ndi:manqate, ndigu bètezøtéz, niqa pepa-te manqat ande sasanqa-us qeipeaumam, ni matev āv tøtí-matønumát, zo namba tizi:goat.

¹² Ezoqa nøme, zo mokho-te nandav, ekeza kha ezoqa kandakanda me:vewé. Ság! Ndigu yakhapús. Ni nikeza kha, ti namba nití-khamasemák, vøimøví. Geté tiqa matev, mokho mbaín. Zapa ndógo, ndigu ekeza matev, ekeza matev namba me:geveatatún neka ekeza kha, ekeza kha namba vøe-khamasimatun.

¹³ Geté ni khapé bati-khambùváp. Ni taqá yaq-te mbá tøtí-khambuvupát, Mbumbukiam ni sasae gini-etoam, teigoat. Até ta sasae ndøgó-a, zo mokho-te nqeigut, ni Mbumbukiam ni-etoám.

¹⁴ Ni amba zo-te okhoeav teigonin, zo qambaqape ndozoyage, yaq ni taqa yaq-te ambá kopømba mbaín tøti-khambuvapin. Ni amba av tøtigonin, yaq niqa khambuvap, ambá mokho mbaín. Geté ni møitøndu-niáv zo-te, neka Manqat Mbomambaqape, Keliso-qa yaq-te, vøtizømas.

¹⁵ Ni ambá av nqægo, nikeza iz ezoqa nøme-qā sasae-qa yaq-tē qati-egawāt, ndøgo ni nikezan

goneav qagoam. Geté ni teitotaná ndógo: Zo unimanqatin matev-te tozotumu-fisam, yaq niqa sasae békhouwév, zo mokho-te nandav. Yaq ezoqa nõme mba beto-unimanqatiním.

¹⁶ Unimanqatin. Ni até zoqá manqei yaq ndøndogó-a, ezoqa Manqat Mbomambaqape zømesim-qa nigú. Zapa ndógo, ni poeveáv, nikeza iz sasae nõme-qa yaq-te tøti-eqatat, ndógo ezoqa nõme, manqei nõme-te gimatønumam.

¹⁷ Khambuvap-qa yaq-te, Mbumbukiam-qa Manqat áv qane-peawáp nqægo, “Gekha ezoqām ndego, ndekhambuvap, ndego tèabete-khambuváp ndógo, av Evezøza matev ge:matønumam.”

¹⁸ Ezoqam teoká ndego, ekeza kha kandambaqape ndevewe, iz ndømbogo. Geté iz ndégo tømbogó, ndego Mbumbukiam kandambaqape ndevewe.

11

Pol-qa matev neka khavozam nõmendim ezoqam-qa matev, vinivinimbá

¹ Tanakhambá. Manqat nõme, no ndakin tæzø-ein, mokho andé mbain. Geté ság, no nqæmatavap, zo aiyaiyav matev ndòzogoát, no namba, taqa yaq-te.

² Zo Kolin-ak, zo andé nogú yú. No ezoqa kopo-te ivøve-qa nombogó. Mbumbukiam ova ndømanqaté, zoqa yaq-te. Até nó-a, no poeveáv, ezoqa vini zo tezøkim. No søvøta møegó. Anganeam kopo mba bezøkím. Ndego anganeam,

Kelisó. No zo te-te andé mbasónakam matev mbo-mambaqape me etoam-qa nõzøgó.

³ Geté no nõfofogeáp, zoqa yaq-te. Soqáin ndøgo, ezoqa zoqa matavap ti-enegim, yaq zoqa poev Keliso-te tømbo-navøem neka zo ndego uni paeveav vøzøgoāt. Soqáin ndøgo, zo matev tømøfakhan, av Iv qambøe-fakhan, wazeam getuwam, teqa khavozam matev mokho-te.

⁴ Zo ezoqa nõme Yesu-qa yaq-te manqat vini ndimanqate, av ni qati-zømesimam, o zo ti-te nqova vini ndozo-upøgim, av bugukhokhof Nqova Mbo-mambaqape qazøte-ndafem, o zo manqat vini ndozø-upøgim, av bugukhokhof Mbumbukiam-qa Manqat qazøte-ndapem, zo ezoqa av ngi:gu, sòzo-khatobumatún.

⁵ No møtenøtén. Nandiv ezoqam, zo Keliso-gi u-anim uni kandakanda-in ndøzøte-zæza, no ambá av nqægo, nõzøpæev.

⁶ Eisa? Noqa manqa manqate uni tatas-ín mbá, av ezoqa nõme-qa manqat ndægo. Geté no nõtenat nqanøgó. Niqa sasae-te ate ndægo, zo mokho-te qeigoam, ni oskia nízø-vøndazám, taqa yaq-te.

⁷ No Mbumbukiam-qa Manqat Mbomambaqape, yaq-mbá søte-zømesimám. Neka nõkeza kha nõvoá. No tømte-voatát ndøgo: Zo tømne-eqáz. Yaq ge zø, ndozo-matavap, no av qate-matønumam ndægo, no manqa-zapa nógo? Av taoká.

⁸ No zo mokho-te qæsasaetam, no moni Klisten bawan ezoqa nõme-té qæ-upøgimám, ndigu noqa

---

11:3 11:3 Gen 3:4, 13   **11:4 11:4** Gal 1:8-9   **11:5 11:5** 1 Ko 15:10;
2 Ko 12:11   **11:6 11:6** 1 Ko 2:1, 13   **11:7 11:7** 1 Ko 9:18   **11:8**
11:8-9 Filip 4:15-16; 2 Ko 12:13

yage nonqo ginø-etoumam. No ndigu andé nøzø-aqonøvemám.

⁹ No gigiap qatumu-wafenin, zo namba qate-goam, no zo-te tambeáv. Geté noqa yage nonqo, ndígu tinø-etoumám, nigi Klisten nøfuap, ndigu Masedonia plovins-te ginduzav. No zo-te tambeáv. Yaq até megemege-té-a, no zo-te notó-tambák.

¹⁰ No andé khambuváp, taqa yaq-te ndøgo, no zo-te tambemav ndøgo. Yaq ezoqa kopó, nandav Akaya plovins-te ate ndægo, noqa khambuvap taqa yaq-te, genømbó-khazák. No unimanqatin manqat nømbøe-manqaté. Neka Keliso-qa unimanqatin manqat, nqøugú, noqa mokho-te.

¹¹ Yaq ge zó, ndozo-matavap? No gekha zapá, av qate-ein nqægo? Gê, no kuku mbaín, zo-te? Av taoká. Mbumbukiam møndæ-otév. No kuku nqanøgó, zo-te.

¹² Ndigu ezoqa nøme, āv gini-khambuváp nqægo: Ndigu até kopó, av ni nqati:gu. Geté ndøgo unimanqatín mbá. Ndigu zo moni-qa zøvi:matún. Geté ni zo moni-qa viimáv. Yaq nakémbá, no matev av ndakin nqate-matanam, até nómatønumát. Até megemege-té-a, no zo moni-qa yaq-te, nøzø-viamák.

¹³ Ndigu ekeza kha, Keliso-gí u-anim me:vewé. Geté ndøgo khavozam manqát. Ndigu Keliso-gi u-aním mbá. Ndigu zo-te, gè:khavozumatún, tiqa sasae-qa yaq-te.

¹⁴ Geté ni nqova binĩndáf, matev av nqægo tøfakhan. Zapa ndógo, até Saitán-a, ndego ekeza bugug sège-enendín, ezoqa vøzømbē-khavozamin, av nqægo, “No Mbumbukiam-gē enzol ezoqām.”

15 Yaq nakémbá. Ni nqova biníndáf, ndigu Saitan-gi sasae ezoqam-qa yaq-te, ndigu ekeza bugug sa ndi-enendat, neka ande sasae ezoqa egeiegei me ndi:keoge. Geté vaev-te, ndigu yaq-fia āv tiníqeivím, av matev ndi:matanam.

Pol-qa potonam matev vinivinimba

16 No nqawá qató-eín. Ezoqa bematáváp, av nqægo, no bianav ezoqām. Geté zo av ndözöte-matavap, yaq noqa manqat, āv qazóté-ndapém, av bianav ezoqa nøme-qa manqat ndözöte-ndape. Yaq até nó-a, elavøqase nøté-khambuvupát, av bianav ezoqa ndi:matanam.

17 Manqat ndøgo, no ndakin nqæmanqate, ambá av ndægo, av Evezøza manqat nde:manqate. Geté no andé bianav ezoqam me nøte-khambuvím.

18 Av nandiv ezoqa kopoav, ekeza iz ndi:egawat, kopømba ande av manqei-qape ezoqam ndi:matanam, yaq ndakin até nó-a, nøkeza iz nøté-egá.

19 Zo zøkeza kha matavap loloakh-us ndözöte-vewe, zo bianav ezoqam-qa manqat, gèzømbe-khaneát.

20 Zo ndigu sòzozø-také, ndigu zo ndizøtømev neka gigiap sa ndizø-upøgim neka ande ka me ndizø-awam neka zo khokho ezoqa ndi:zæza neka zo ande lokom me ndizømbe-tøkubam.

21 Geté ni zo namba qatigoam, ni matev av nqægo goneáv, zo-te. Yaq ge zó, ndozo-matavap? Ni bazaføgakh mbáín, yaq nakêmbà, ni matev av nqægo gonemav qagoam?

No ndakin andé bianav ezoqam me nøte-manqaté. Ndigu ezoqam, matev nøme-qa yaq-te kopømba tøgoat, ti:khambuvupat, yaq até nó-a, no kopømbaqapé, tøte-khambuvim.

²² Ndigu āv gini-manqate nqægo, “Ni Iblu ezoqám.” Ndøgo unimanqatín. Geté até nó-a, no Iblu ezoqám. Neka ndigu ndimanqate, “Ni Izlael ezoqám.” Geté até nó-a, Izlael ezoqám. Neka ndigu ndimanqate, “Ni Eibleem-gí zí.” Geté até nó-a, Eibleem-gé zeó.

²³ Neka ndigu ndimanqate, “Ni Keliso-gí sasae ezoqám.” Tanakhambá. Manqat no ndakin nqæmanqate, andé bianav ezoqam-qa manqát. No ndigu ùni nøteløvúb, sasae-qa yaq-te. No Keliso-qa sasae kopoav-qapé qæmatønumam, āv taoká, av ndigu gi:matønumam. No Keliso-qa sasae zapaya, khøuwa kopoáv, ndimbula-té ginø-nqeindumám. No ndigu møeløvúb, taqa yaq-te. Neka khøuwa kopoav-qape nøme mba mo:zumbám. Unimanqatín. Khøuwa kopoáv, ambá nønanimín.

²⁴ Khøuwa faev, no Zu ezoqa ndøfembumám. Khøuwa kopokopo-te, 39 kha ginø-khanæmam.

²⁵ Neka khøuwa misika, no Lom ezoqam vøzumbam. Neka khøuwa nøme, nandí gini-poumbím. Neka khøuwa nøme, palai khagua nitøkuvøemám. Misiká, qani-tøkuvøemam. Ta khøuwa nøme-te, no lova kopo nekā paveat kopo, ndaola-té qatu-kawambát.

²⁶ No oskia qæ-okhoam, no løvøte-té qato-wanimám. Khøuwa kopoáv. Kea qætanqaemam,

no ambá ibøkha mbageap ndøkawambín. Khøuwa nøme, ambá pepen ezoqam ndøngiænonamín. Neka khøuwa nøme, ambá nøkeza Zu ezoqam ndøngiænonamín, neka khøuwa nøme, ambā bawan vini-ak vøngiænonamin. Neka no løvøte-te nøme, taon mokho-té neka ezoqam-av manqei-té neka ndaola-té qatø-wanimám. Neka no khape Klisten ezoqam mokho-te, løvøte-te vøtø-wanimam.

²⁷ No sasae føgakh-qape nømbo-ngetøgeapám. Khøuwa nøme, no sasae khåpe nømbe-khouwevtám neka venanqei sømbimáv. Neka khøuwa nøme, no ifin neka ibøkha naq páp. Khøuwa kandambá, ififina qægoam. Neka khøuwa nøme, no qozáq neka ndabua eqeieqei mbaín.

²⁸ Geté ta-mbá taoká, ndøgo. No oskia Klisten bawabawan ezoqam nøzø-fofogeáp, ndigu tiqa unimanqatin-te, åv kinī-apet.

²⁹ Ezoqa unimanqatin-te bazaføgakh mbain tøgoat, no soqain sæmbøe-ewagín. Neka ezoqa nøme, manqa-zapa-te gebøiavin, no mbøni nqosøgeap nombo-ndapín.

³⁰ Zo tøzø-pøovat, no tøte-khambuvim, yaq no nøkeza bazaføgakh mbain-qa yaq-té qaté-khambuvím.

³¹ Mbumbukiam, ndego nigi Evezøza Yesu-ge Eve, teqa iz miavmiav ndø-eqæv, ndego møndæ-otév. No khavozøpøteáv.

³² No Damaskus taon mokho-te qægoam, ndego gaman ezoqam, kawa Aletas-qa mokho-te gu:goam, ambá gemøvønoín, neka taon mboqog-te, bøibøi ezoqam vø-abam.

³³ Geté nogi nõfuap, ava-té ginø-utoném, taon uta bøi mboqog-te sasa ndøføløtønem. Yaq no tøtø-khokhón ndøgo, ndego gaman ezoqam, no møvønoat-qa gegoam.

12

Umingiap matev-qa yaq-te, Pol qambo-fakhanam

¹ No nõme, sà bate-khambuváp. Geté, unimanqatín, matev av nqægo, ezoqa agé tøkemáv. No ndakin umingiap neka vevezam manqat-qá yaq-té qazømbé-eín, Evezøza genø-etoumam.

² No Keliso-ge ezoqa kopo, møtenøtén. Ndego Mbumbukiam, yan uni ova-in-té genøndáf.* Viav 14 møndømø-navøém, ndakin. No nøtenøtenák, av nqægo, ndego khá namba mé:qavig, ó, nqova mba ndøqavig. Mbumbukiam yakhapús sege:-otév.

³ Neka no møtenøtén, ngenek ezoqam, Paladais manqei-té genøqavig. Yaq até nangó, no nøtenøtenák, ngenek khá namba mé:qavig, ó, nqova mba ndøqavig. Geté Mbumbukiam yakhapús sege:-otév.

⁴ Ta manqei-te ndøgo, ndego manqat ndø-ewág. Vini-qapé. Ezoqa kopømba mbain, manqat av nqægo timanqatat. Neka ti-te ndigu, khafeáp.

⁵ Yaq nakémbá, no teqá yaq-te ngének qate-khambuváp. Geté nõkezan-qa yaq-te, nøté-khambuvapák. Nøkeza bazaføgakh mbain-qá yaq-te mbá qaté-khambuvupát.

---

* **12:2 12:2** Nqanek emanqat mokho-te, Pol ekezan me:manqaté. Geté ndego poeveáv, ekezan-qa yaq-te tekambuvim. Yaq nakémbá, ndego ekeza iz veweáv.

⁶ Geté unimanqatín. Até ndógo-a, no amba nõkezan-qa yaq-te tôte-khambuvapin, yaq no bianav ambá nõtégoák. Zapa ndógo, manqat ndógo, no amba tæzø-einin, ndógo ambá unimanqatin manqát. Geté ság. No nõkezan-qa yaq-te, nõté-khambuvapák. Soqáin ndógo, zo no khape tözøte-eqanonam. Geté zo sa ndógo tözøté-gevenonám, matev av nqate-matanam neka manqat av nqate-manqate.

Pol ande sanqava me qambo-genøyam

⁷ Unimanqatín. Mbumbukiam no matev kandakandá tantáv genø-vevezam. Geté no khapé bate-khambùváp, taqa yaq-te. Yaq nakémbá, Mbumbukiam no viniv-qape nõ-etoám. Nqanek viniv, no andé sanqava me nõmbegenóé. Ndógo andé Saitan-gé u-anim me ndæwavín, no vølavambin. Soqáin ndógo, no khape tôte-khambuvupat.

⁸ No Evezøza, møembo-vi:mám. Nqanek viniv, yà bekhofá. Misiká qambovi:mam.

⁹ Geté ndego āv genømbe-qavøiú nqægo, “Noqa kuku matev mba taqagoat, ság. Matev nõme betaqågõ. Zapa ndógo, noqa bazaføgakh, kandambaqape ti mokho-te ndígu tønø-sasaeát, ezoqa ndigu bazaføgakh mbain ndigu.” Yaq nakémbá, no khanakhanákh neka taqa yaq-te ndógo tôte-khambuváp, no bazaføgakh mbain nqægo. Yaq ndógo, Keliso-qá bazaføgakh betu:gu, no mokho-te.

¹⁰ Yaq nakémbá, no bazaføgakh mbain nqægo neka ngenøgim matev o potonam matev o

gekha viniv vinivinimba tønø-fakhanam, o ezoqa no tingiænonam, Keliso zapaya, yaq no khanakhanákh. Zapa ndøgo, no møtenøtén. No bazaføgakh ndøgo tønøgoát, no nøkezan bazaføgakh mbain tægoat.

Pol-qa fofogeap, Kolin ezoqam-qa yaq-te

¹¹ No andé bianav ezoqam me nøte-manqatát. Geté zo noqa mbøni, zønøqagém, no qatekhambuvim. Noqa iz, ambá zō zø-eqawatín, taoká ndøgo, no nøkeza iz nqæ-eqawat. No khokho ezoqam ambá qategó. Geté ndigu ezoqam, zo Keliso-gi u-anim uni kandakanda-in ndøzøte-zæza, ndigu ambá av nqægo, no gèlvumbīm, yaq no nopaæv. Av taoká.

¹² No zo namba qategoam, neka umingiap matev vinivinimba qæmatønumam, ta mokho-te zo Mbumbukiam-qa bazaføgakh qazoqeivat, yaq ndøgo zo møndøzø-vøndáz, no unimanqatin Keliso-gé u-aném. Neka viniv vinivinimba qambo-ewagam, no sæmát, sasae-te. Neka ivøveáv.

¹³ No ambá av nqægo, zo mokho-te nandav, matev andé khapēmbā qæmatønumam, getē Klis-ten bawan ezoqa nøme-qa mokho-te, andē kandambā sæmatønumām. Av taoká. Matev kopo, no zo mokho-te vini qæmatanam, sa nqáneq: No zo-te tambeáv, noqa yage nonqo. Zo tozo-matavupat, no manqa-zapa nogō, no zo gigiap-qa yaq-te viøpøteav qagoam, yaq zo nqanek noqa manqa-zapa, sà bezømbo-navøém.

¹⁴ Nqáe! No avønín, nqawá qatøndónáv zo-te. Yaq genø-misiká, zo namba tøtegoat. Até ndakín-a, no zo-te notó-tambák. No zo nøpoév, tiuká ndigu, zogi moni. Unimanqatín. Matev ambá av nqægo, nakheis evøndipakha zøkeogē neka gigiap ndizø-etōām. Geté evøndipakha zøkeogé, nakheis, neka gigiap ndizø-etōām.

¹⁵ Ság, no khanakhanákh. Gigiap ate nqanømbe:go, sæzø-nqonqotáv. Até nøkeza khá-ya, vøezø-nqonqotáv. Noqa kuku tønø-khouwev zo-te, yaq gē, zoqa kuku mé:-khapelavøqasē no-te, ta zapaya?

¹⁶ Zo møzøte-zøté, no zo-te gigiap-qa tambeáv. Geté ezoqa nøme, zo mokho-te, āv qazøte-mataváp nqægo: No ābøzømbe-khavóz, ka vøezøve.

¹⁷ Ge zø, ndozo-matavap, no zo ndigu ezoqa mokho-té qazømbé-khavozam, zo-te qatøndo-khofotaz? Av taoká.

¹⁸ No Taitus qamboviam, zo-te tendowav, Klis-ten nøfu nøme namba, yaq gē, ndego zo gezømbé-khavozam? Av taoká. Ndego matev av nqægo gonemáv. Ni nqova kopó, niqa sasae-te. Ni nakhoa vinivinimba okhomáv.

¹⁹ Ge zø, ndozo-matavap, ni nikezan zapayá qatí-peaomem? Av taoká. Ni Keliso-qá mokho-té qatu:gú neka nqanek manqat, Mbumbukiam-qá megemege-té qeinøzø-manqaté. Nigi nøfuap mbomømboma! Ni nqanek manqat ate nqægo, zø nizømbe-manqaté, zoqa unimanqatin matev bezømbē-føgakh.

²⁰ Zapa ndøgo, no nòfofogeáp. Soqáin ndøgo, no tøtøndonav, yaq zo vini tæzømet, ambā av nqægo,

av no ndønømbe-poev. Neka soqain ndøgo, zo no vini tozo-nømendam, ambā av nqægo, av zo ndøzømbe-poev. Neka soqain ndøgo, no zo mokhote ponqombap matev neka ova matev neka qaqa matev neka ezoqa qaqaza matev neka manqat soqøsoqa manqate matev neka manqa geveam matev neka khambuvap matev neka sapi matev tæqeiv.

²¹ Soqain ndøgo, no zo-te tətøndonav, matev av nqægo tæqeiv, yaq noge Mbumbukiam zoqa megemege-te ndo:go, mivi nqawa tenø-etoam. Neka soqain ndøgo, no ti zapaya mbøni vaev tændap, ndigu manqa-zapazapa gigoam, neka tiqa mambe okho matev-te neka sakhei o angana qovesam matev-te, qambuzaneav gigoam.

13

Vaev guguna manqat neka khaiya mboma manqat

¹ Ndakin genø-misiká, no zo-te tətøndonav. Mbumbukiam-qa Manqat, āv qane-peawáp nqægo, “Manqa ovøyam ate ndægot, tøné-unimanqatintát ndøgo, bøi vizu ezoqa misika o menas tigoat.”*

² No zo-te qægeavun, qanø-menas, no é-møezø-eín, neka até ndakín-a, no nqateyona, no nqawá

12:21 12:21 2 Ko 13:2   **13:1 13:1** Deut 19:15; Met 18:16; 1 Tim 5:19

* **13:1 13:1** Pol nqanek manqat, bøi vizu ezoqa misika o menas-qa yaq-te, tene-eín ndøgo: Ndego gembó-misiká, Kolin taon-te tewav. Yaq ndøgo andé bøi vizu ezoqa misiká. Yaq ndøgo ndøzøvøndáz, teqa manqat gigiap-qapé neka unimanqatín.

qanøzø-eín, zo ezoqa nøme, manqa-zapazapa qa-zogoam neka zo ate ndøzøte:go: No zo-te nqawa tøtøndonav, no aiyav matev genøgoák, ti namba ndigu, manqa-zapazapa gigoam.

³ Zo qeivi-qa ndozogo, av nqægo, Keliso no mokho-te ndemanqate, ság, zo ndòzo-qeivím. Ndego ambá av nqægo, bazaføgakh mbaín. Av taoká. Ndego bazaføgakh-qapé, zo mokho-te.

⁴ Unimanqatín. Ta khøuwa-te ndøgo, tae mutui-te getøkewam, ndego bazaføgakh mbaín. Geté ndakin, ndego Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té geyagé. Até ní-a, ni Keliso mokho-te nqeyage, ni bazaføgakh mbaín. Geté ni āv qati-zømesimát nqægo: Ni Keliso namba, Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té qeiyagát, zo mokho-te.

⁵ Zøkeza kha gèqeiví, zo Yesu uni tøpøzøté-unimanqatinat-a. Zøkeza kha gègevewát, taqa yaq-te. Zo àbøzøte-zøté. Yesu Keliso, zo mokho-té gunu:gú. Mbain tøgoat, yaq zo møzøte-busøtøvé.

⁶ No tototaná ndøgo: Zo zøqeivát. Ni nikezan, busøtøveáv.

⁷ Ni Mbumbukiam-te, āv qati-guligulím nqægo: Zo manqa-zapazapa zøgoák. Ni ambá ta zapaya ndøgo tøti-guligulím, ezoqa tiqeivat av nqægo, ni sasae eqeieqei nigoām, zo mokho-te. Av taoká. Geté ni ndøgo tøti-guligulím: Zo matev eqeieqei-té qayagé. Oskíá ndøgo, ezoqa nøme niqa sasae eqeieqei me veweav tøgoat.

⁸ Zapa ndøgo, ni kopømba mbaín, unimanqatin manqat tei-tokhonem. Geté unimanqatin manqat nqei-eqawat, ndøgo kopømbaqapé.

⁹ Ni bazaføgakh mbain tøgoat, gete zo bazaføgakh-us tozogoat, yaq ni khanakhanákh. Ni āv qati-guligulím nqægo: Zo vøfisám, Klisten matev-te.

¹⁰ No ndakin nqateyona, no nqanek manqat ta zapaya ndøgo tøte-peawám: Soqáin ndøgo, no zo namba tøtegoat, yaq nøzø-ponqomāt, ta iz mokho-te ndøgo, Evezøza genø-etoam. Ndego no nqanek iz, ndøgo tenømbe-etoám: Zo zøtéfisám, Klisten matev-te, ambá ndøgo, zo zøté-soqoēz.

¹¹ Nøfuap! Noqa manqat nqá-vaev. Zo khanakhanakh bezøgó. Neka bazaføgakh ndø-asøzú, zoqa Klisten matev-te. Manqat ndøgo, no qazø-peaumam, gèmbopáev. Zo nqova kopo-té neka sambi-té qayagé, yaqyaq-a. Yaq Mbumbukiam, ndego kuku neka sambi ndini-etoam, ndøgoát, zo namba.

¹² Zo tozo-møvabat, zenda kaka vø-itiamát neka vøngenøndamat, ate av-té, Mbumbukiam-qa bøi-te eqeieqei ndægo.

Nginik Mbumbukiam-gi ezoqam, khaiya mboma manqat ndøkhofotaváv zo-te.

¹³ Evezøza Yesu Keliso-qa tanakh matev neka Mbumbukiam-qa kuku matev neka Nqova Mbomambaqape, ndøgoát, zo namba, zo ate ndøzøte:go. Neka te mokho-te, zo nqova kopo tønégó.

**Mbumbukiam-qa Manqat Mbomambaqape
Ruth, Jonah, and the New Testament in the Kuni
dialect of the Kuni-Boazi language of Papua New
Guinea
Rut, Jona, na Nupela Testamen long tokples
Kuni-Boazi long Niugini**

copyright © 2015 Wycliffe Switzerland

Language: Kuni-Boazi

Dialect: Kuni

Translation by: Wycliffe Switzerland

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-04-04

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 4 Apr 2025

f10a11c4-6a0c-5775-9168-c6e73df1a68f